

Om Penge og Priser.

Fortjeneste interesserer alle Mennesker. Den praktiske Filosofi, Indsigten i den Ordning af vore frembringende Kræfter, der foretages gennem Penge og Priser og Fortjenestens Tiltrækning, træder nu til Dags med Rette frem paa Metafysikens Bekostning. Agrarbevægelsen er et Vidnesbyrd, at selv Danmark følger med. Man begynder at have Interesse, selv om man ikke er vidt i Indsigt.

Det er her ikke Hensigten at gaa vidt ind i de store økonomiske Æmner. Kun ønsker jeg at rette en fejl Opfattelse om Priser og Penge, der aabenbar gør sig gældende for Tiden i Danmark. Jeg ser det i, hvad Agrarerne og Andre sige om Bimetallismen. Heller ikke hele Spørgsmaalet om Bimetallismen ønsker jeg at gaa ind paa. Der kan siges en Del paa begge Sider, og det er et Spørgsmaal, hvis fulde Udredelse kræver temmelig vidtløftige Betragtninger. Men den Opfattelse, der aabenbar gør sig gældende i Danmark, at Sølvets Sættten til Side som Basis for Møntvæsenet har revolutioneret Penge og Priser, kan let rettes. Den er fuldstændig

Om Penge og Priser.

Fortjeneste interesserer alle Mennesker. Den praktiske Filosofi, Indsigten i den Ordning af vore frembringende Kræfter, der foretages gennem Penge og Priser og Fortjenestens Tiltrækning, træder nu til Dags med Rette frem paa Metafysikens Bekostning. Agrarbevægelsen er et Vidnesbyrd, at selv Danmark følger med. Man begynder at have Interesse, selv om man ikke er vidt i Indsigt.

Det er her ikke Hensigten at gaa vidt ind i de store økonomiske Æmner. Kun ønsker jeg at rette en fejl Opfattelse om Priser og Penge, der aabenbar gør sig gældende for Tiden i Danmark. Jeg ser det i, hvad Agrarerne og Andre sige om Bimetallismen. Heller ikke hele Spørgsmaalet om Bimetallismen ønsker jeg at gaa ind paa. Der kan siges en Del paa begge Sider, og det er et Spørgsmaal, hvis fulde Udredelse kræver temmelig vidtløftige Betragtninger. Men den Opfattelse, der aabenbar gør sig gældende i Danmark, at Sølvets Sættten til Side som Basis for Møntvæsenet har revolutioneret Penge og Priser, kan let rettes. Den er fuldstændig

forkert, og man behøver kun at pege paa de simple virkelige Forhold, for at Enhver kan se det. Tager jeg ikke fejl, har Spørgsmaalet allerede for nogle Aar siden været drøftet i „Tilskueren“ af Scharling og Falbe Hansen saaledes, at Scharling sagde, at Monometalismen havde forandret Priserne, Falbe Hansen benægtede det. Men i hvert Tilfælde har hverken denne Diskussion eller Kødts nye Bog haft den fornødne Indflydelse.

For at se den virkelige Sammenhæng maa man se, hvad Penge er. Det er nødvendigt, og det er ogsaa tilstrækkeligt. Penge er en Fordring paa Samfundet, en almindelig anerkendt Fordring, og Masser af Penge bestaar ogsaa virkeligt nu om Stunder af Kredit. I London besørger alene Bankernes Clearing-House en aarlig Omsætning af over Hundrede Tusinde Millioner Kroner, det er atter kun en lille Del af de samlede Omsætninger i London og disse atter kun en lille Del af de samlede Omsætninger i hele England. Den samlede Masse af Guld og Sølv, der tjener Omsætningen i England, beløber sig imidlertid kun til et Par Milliarder. Regner man Alt efter, finder man, at det højst kan være et Par Procent af den samlede Omsætning, der udføres ved Hjælp af Guld og Sølv. I Amerika spille Checks en endnu større Rolle. Jeg har liggende for mig Tallene fra de 4000 amerikanske Nationalbanker; det er navnlig en aldeles forsvindende Procent af Omsætningerne, der foregaa ved Hjælp af Metalpenge. I Tyskland er det især Rigsbanken, der udfører, hvad Clearing-Husene gør i London og i de store amerikanske Byer, og selv

dens Omsætninger, uden Penge, kommer op mod de Hundrede Tusinde Millioner. I den internationale Omsætning besørger næsten Alt ved de forskellige Former for Kredit, Vexler, telegrafisk Overførsel, nu i nogle Tilfælde endog ved de internationale Obligationer og Aktier. Undersøger man den hele Masse af Verdens Omsætning, finder man, at Krediten i dens forskellige Former, mindst Sedler, meget mere Checks og anden Overførsel, Fordringer, der udjævne hinanden, af forskellig Art og brugte paa forskellig Maade, spiller den aldeles overvejende Rolle.

Allerede heraf følger det, at det ikke er Metalmassen, der bestemmer Priserne. Dette blev vist paa forskellig Maade i de store Diskussioner om Penge og Banker, der navnlig i England i Løbet af dette Aarhundrede har bidraget saa meget til at udvikle den politiske Økonomi, af Tooke og Newmarch, Fullarton, James Wilson. Men hvad disse og mange andre fortjente Forfattere har udviklet, om Betydningen af Pengeforraad (hoards), om Priserne, der skaber Pengemassen i Stedet for at skabes af denne, om de seddeludstedende Bankers forholdsvise passive Rolle, om den væsenlig samme Natur, Checks har som Omsætningsmiddel ved Siden af Sedlen, Alt dette og meget Mere maatte nu i al Fald fremstilles noget anderledes og kan ogsaa, for vort nærværende Formaal, i al Fald siges simplere.

Det flygtigste Blik paa det virkelige Liv viser, hvor urigtigt det er at paastaa, at Pengemassen bestemmer Priserne. Netop, naar vi har de laveste Priser, i Likvidationsperioderne efter de store Kriser, har man den største Overflod paa Penge. Bankerne

er fulde; Renten og Diskontoen gaar ned, saa man maa frygte, at Folk ville holde op at spare og at anvende deres Midler. Englands Bank, den franske Bank, den tyske Rigsbank svulme af en Metalmængde, der bringer Diskontoen paa det aabne Marked ned til mellem 2 og 1 pCt. og endog derunder. New York ved, nu efter Krisen, ikke, hvad det skal gøre med sit Guld; de økonomiske Autoriteter som Economist og Statist troede, der efter Krisen skulde vedblive at drages Guld over til de Forenede Stater; jeg paa-stod det Modsatte og har faaet Ret; der gaar ugenlig Millioner over til Europa. Den hele Guldbeholdning i de større Banker og i det amerikanske Skatkammer ansloges ved Slutningen af 1893 til 9,746 Millioner Francs mod 7,827 i 1890, og den er nu, da dette skrives, i Maj, endnu større. I hver af de store følgende Perioder har man kunnet vise, at selv den Pengemængde, der bestaar i Metal og Sedler for- andrer sig med Beløb af Tusinder af Millioner, og regner man de andre Kreditformer med, kommer man op til endnu ganske andre Tal.

Til Dels optræde disse Svingninger i Kredit, Penge og Priser med en vis Regelmæssighed. Da jeg for nogle Aar siden kom tilbage fra Amerika og vilde vide, hvad Andre vidste og tænkte om Prisernes Bevægelser, talte jeg bl. A. derom med Clément Juglar. Ingen har mere end han beskæftiget sig med disse Spørgsmaal. Han har tilbragt sit Liv dermed. Siddende med arvet Formue og arvet Ejendom „entre cour et jardin“ oppe bag ved Pantheon i Paris har han i over en Menneskealder daglig set paa Priserne og deres Svingninger paa de store

Markeder. Det er efter hans Mening Livets højeste Visdom at forstaa dem; Verden er taabelig, at den ikke forstaa dem som han; han haaber dog, hans eneste Søn vil fortsætte hans Studier. Allerede, da jeg i 1863 efter at have endt mit Universitetsstudium tog til Paris, talte David til mig om Clément Juglars Ideer. Jeg traf ham allerede da i Société d' Economie politique; han havde da fremstillet sine Tanker i en kort Brochure; han har senere udviklet dem i tykke Bøger, og de har bragt ham ind i Akademiet for de moralske og politiske Videnskaber. Væsenlig har han ogsaa ganske Ret i sin Lære om Prisernes rythmiske Svingninger i 10 til 11-aarige Perioder. Det er jo ogsaa det samme, som Jevons, en af de mest klartseende Økonomer, der har levet, mente; han troede endog at kunne forfølge dem i det meste af forrige Aarhundrede. I ethvert Tilfælde kan man nogenlunde paavise dem siden de napoleontiske Kriges Ende.

Selv Juglar, Krisernes store Specialist, kan tage fejl. Han mener, han kan læse i den økonomiske Bevægelse som i en Bog. Men i et Par Aar har han dog læst galt, naar han ikke vilde indrømme mig Baringkrisens Betydning som den regulære store Krise; han saa for meget paa den som Franskmand, der følte den mindre stærkt, fordi Frankrig havde faaet sine Prygl tidligere, havde lidt stærkere ved den tidligere Krise, i Bontoux og Union générales Tid, og nu allerede før Baringkrisen havde haft Panama og Société des Métaux; han holdt sig til, at Baringkrisen var en Kapital-, ikke en Varekrise. Han har dog senere forandret sin Opfattelse og indrømmer nu navnlig,

at Kriserne i Australien og Amerika er Kriser i fuldkommen god „standing“.

Kuriøst nok, har han heller ikke ret set Aarsagen til disse store forholdsvis regelmæssige Svingninger. Da jeg talte til ham derom, svarede han mig, som han ogsaa har fremstillet det i sine Bøger, at det er Kapitalen, der bliver ødelagt og atter paany dannet. Men dette er Følgen af Krisen og den senere Udjævning; det forklarer ikke Aarsagen. Jevons troede en Gang, det var Solpletterne, og da han ikke kunde paavise deres Virkninger paa vor europæiske Høst, troede han, de influerede Verdens Priser fra Indien og andre orientalske Lande. Den virkelige Aarsag ligger i Menneskenes Stemning og Tænkemaade, der virker paa Krediten og midlertidig ogsaa (i Længden er det umuligt) direkte paa Varepriserne. Menneskene følges ad i opgaaende og nedadgaaende Stemning. Dette er den eneste mulige og er ogsaa den tilstrækkelige Forklaring. Allerede Jevons noterede Udtalelser i denne Retning fra et Par Manchester-Forretningsfolk, John Mills og Stephen Langdon, den ene om Krediten, den anden om Stemningens Indflydelse i det Hele taget, og jeg har atter fremdraget deres væsenlig rigtige Ytringer, idet jeg har diskuteret denne Sag i England. Min Ven Arthur Ellis, den Mand, der med mest Indsigt i de senere Aar har fulgt Børsbevægelserne i London, den nuværende City Editor of Times, har senere i Economic Journal paavist, i hvilken Grad selv de kortvarige Bevægelser skabes af den rene Stemning.

Intet oplyser Prisbevægelsernes Karakter bedre end den gamle Sammenligning med Havets Bølger,

som disse aldrig i Hvile, men altid stræbende mod et aldrig naaet Niveau, som Bølgerne uendelige og mangfoldige, hinanden krydsende, store og smaa. Der er de utalligste Aarsager til disse Bevægelser i Menneskenes Vurderinger; men midt i dem alle, store og smaa, kan man ikke godt vægre sig ved at anerkende den nødvendige Ebbe og Flod, Stigen til Overdrivelse, hvori Mængden tager Del saa meget stærkere denne Stigen foregaar, saa Fald, Likvidation og atter nødvendig Fremgang. Man betragte alle Prislister; de er sjældent ret fuldstændige; men man vil dog ikke kunne undgaa at finde disse store Perioder. Se f. Ex. i Kødets Bog Index Numrene, det vil sige de gennemsnitlige Prisforandringer beregnet efter Priserne paa visse ledende Varer, efter Economist; Kødte har ikke ret selv bemærket det, og det har heller ikke til Fulde nogle af de største Statistikere som Giffen, neppe nok Goschen; de er dog tydelige nok.

Som allerede bemærket, disse vore store næsten rythmiske Bevægelser, der til syvende og sidst skyldes Menneskenes Sind, er kun enkelte Bølger mellem mange. Vil man vide Aarsagerne, maa man undersøge Enkelthederne, og i Almindelighed kan man da ogsaa tydelig paavise dem, ikke i Spekulanter Slethed, fortsatte Ringe og Kneb, saaledes som man i gamle Dage troede om Kornpugerne, og som endnu naive eller lidet kyndige Folk som de tyske Agrarer og det danske Ugeskrift for Landmænd tro, men i virkelige Produktions- og Konsumtionsforhold. Det er ikke første Gang i den økonomiske Historie, vi se Følgerne af umaadelige Fremskridt selv i det ofte

saa tunge Agerbrugs Produktion; men det er sjældent, vi har set dem saa storartede som ved Udviklingen af Nutidens Kommunikationsmidler og Kolonisation. Der er her kommet ny Elementer til, der vil have en varig Indflydelse navnlig paa Fordelingen i Sted af visse Produktioner, og i Stedet for at søge at stritte imod Udviklingen gør man bedst i at følge den hurtigst muligt. Det er sandt, at Priserne paa nogle af de vigtigste Forbrugsartikler, derunder Levnedsmidler som Hvede, men ogsaa meget Andet, som Uld og endogsaa Bomuld, er faldet, af let paa-viselige Grunde. Det mærkelige er det, at den Jordrente, som, mange tidligere troede, skulde vedblive at stige til Fordel for de jordbesiddende Klasser og særlig til Arbejdernes Tab, som vi jo ogsaa troede paa i Danmark i den Periode, da Folk kunde leve af vedblivende at tage Laan op i deres Gaarde, den er nu, i al Fald paa visse Steder, faldet stærkt og i enkelte Tilfælde næsten helt forsvundet. Og meget med den. Til Gengæld er imidlertid Arbejdernes Løn, navnlig naar man udtrykker den i Forbrugsartikler, steget betydelig. Arbejdet er i det Hele blevet dyrere. Naar man overalt, ved Embedslønninger, i alle Forhold, siger, at det er blevet dyrere at leve, trods de billigere Priser, saa vil dette sige, at vor personlige Virksomhed nu kræver en større Andel i det fælles Udbytte, forlanger at blive bedre betalt. Fordelingen er endnu langt fra ideal. Blandt Andet er det altid vanskeligt at finde den rette Plads for alle; Arbejdsløshed er værre end lav Løn; og dette er et Forhold, der bliver saa meget hyppigere, jo oftere det lykkes ved kunstige Midler, Fagfor-

eninger o. lign., at hæve Lønnen; i samme Grad det gøres, udelukkes gerne andre, medens lavere Løn omvendt gør det muligt at give flere Plads. Men i det Hele er Arbejdets Del blevet stærkt forøget paa Kapitalens Bekostning, baade overfor den disponible Kapital, der maa lade sig nøje med mindre Rente, og overfor den i sine Former fastgjorte lidet flyttelige Kapital, der med Opfindelser og andre Fremskridt taber sin Værdi, og særlig har dette været Tilfældet med Jorden og fornemmelig med visse Jorder.

Betragter vi Bevægelserne i Værdiernes Masse, er det et meget forskelligt Billede, vi faa at se, hvis vi se paa dem fra Nyttens Standpunkt, spørger, hvad Tjenesterne koste som tilfredsstillende vore Fornødenheder. Da er alt blevet meget mindre værd. Næsten alle de enkelte Priser er sunkne. Ser vi derimod paa Værdierne som repræsenterende vore Anstrængelser, er de stegne og det ikke blot som Andel i Udbyttet, ogsaa udtrykt i Penge; der er gennemsnitlig Værdiforhøjelse selv udtrykt i Guld. Denne Side af Bevægelsen, Værdierne set fra Anstrængelsernes Standpunkt, er ikke udtrykt i de sædvanlige Tabeller af saakaldte Index Numre, i Economist, af Sauerbeck i Statist eller andre; de beskæftige sig kun med Varepriserne, ikke med Prisen paa Arbejde eller anden menneskelig Virksomhed eller Opofrelse.

Vi sige, at Massen af de Omsætningsmidler, hvis Genudbud bestemmer de andre Værdiers Højde, bestaar i Kreditmidler. Har da Metallernes Mængde ingen almindelig Indflydelse paa Priserne? Jo til visse. Krediten bestaar kun, særlig Omsætnings-

krediten, naar det er sikkert, den til enhver Tid kan forvandles til rede Penge. Denne, den almindelige Værdimaalestok, er Basis og bestemmer for saa vidt selve Kreditmidlernes Værdi.

I Længden bestemmes deres Værdi som alle andre Varers af Produktionsomkostningerne. Økonomerne pleje at fremhæve, at disse virke, paa Grund af de ædle Metalleres Varighed og Masse i Forhold til Produktionen, med en Langsomhed, som man ikke kender ved andre Varer. I den nyere Tid gaar det dog forholdsvis hurtigere. Undersøger man, hvad der har bevirket Sølvets Prisfald, finder man, at Produktionens uhyre Forøgelse, næsten Tredobling i 22 Aar, har haft forholdsvis mere Indflydelse end Sølvets Dethronisering som Værdimaalestok. Denne har haft Betydning med Hensyn til Svingningerne i Værdien, har tilladt større Fluktuation, end ellers vilde have været mulig; den har i mindre Grad formindsket Efterspørgslens Omfang; man har beholdt og til Dels endog udvidet Brugen af Sølv i Omsætningen, samtidig med at det industrielle Forbrug er taget stærkt til. Man finder ogsaa, at Prisfaldet har fulgt Produktionen mere, end det i Tid har været knyttet til Møntforandringerne. Naar man følger Produktionsforholdene, har man Grund til at vente fortsat Prisfald i Sølv. Samtidig er ogsaa Guldproduktionen forøget. Der er her en mere stadig Efterspørgsel og mere Plads for dennes Udvidelse. Produktionen vil vistnok, efter de sidste Aars Resultater navnlig i Syd Afrika, ogsaa her blive meget billigere, men ikke i samme Grad som ved Sølvet og ikke saa springende.

Medens i Længden Produktionsforholdene er det afgørende, er det rigtigt, at i en vis Mellemtid Massen alene vil udøve en vis Indflydelse. Hvis vi ved Optagelse af Sølv paa en mere fyldig Maade i Møntsystemet kunde forøge Basis, vilde Værdien i en vis kortere Tid influeres uafhængig af Produktionsforholdene. I de mindre Perioder, selv i korte Aarrækker, er hele Metalmassen kun af uendelig liden Indflydelse ved Siden af Krediten; i en længere Aarrække er det anderledes; til sidst og ikke efter saa meget lang Tid med Nutidens Udvikling er Produktionsforholdene aldeles afgørende; men det maa indrømmes, at allerede den for Haanden værende Masse i en vis Overgangstid kan udøve Indflydelse.

Hvad Virkning vilde det nu have, om de store Nationer atter indførte Bimetallismen? Vilde det revolutionere Værdierne, gøre Penge billigere og alt andet dyrere, gavne Skyldnere og skade Fordringshavere, hjælpe Spekulanter og Foretagsomhed og trykke Arbejderne og andre mere eller mindre faste eller i al Fald kun langsom foranderlige Indtægter? Det er ikke let at besvare med Sikkerhed. Jeg er, modsat andre indsigtfulde Økonomer, ikke tilbøjelig til at antage Bimetallismen for mulig. Jeg tror ikke, der er fjærneste Sandsynlighed for, at de store Nationers Forretningsverden vil gaa ind paa den, hverken Londons City, New Yorks Pengemænd eller de betydeligere Folk i Berlin, ikke en Gang dem i St. Petersborg eller i Wien og Budapest. De Bimetallister, der atter gøre megen Støj, er mest Sekterere, hvad Englænderne kalde „old hacks“ „gamle Karetheste“, der ikke vil løbe af Sted med Verdens Vogn.

Men lad os antage, de virkelig ledende Mænd vilde vedtage at genindføre den dobbelte Møntfod. Jeg tror da ikke, et Forhold som 1 til $15\frac{1}{2}$ atter vilde være muligt; Guldet vilde i saa Fald flygte. Men det er nok muligt, man i al Fald længere Tid kunde holde et andet Forhold nær det nærværende virkelig Værdiforhold.

Men jeg vilde være i stor Uvished, hvis jeg skulde forudsige en slig Foranstaltnings Indflydelse paa Penge og Priser. Den første Betingelse er Tillid, ubetinget Tillid, til Maalestok og Basis. Og hvad Indflydelse vilde den dobbelte Møntfod i denne Henseende udøve? Vilde den svække Tilliden? I saa Fald vilde den i Stedet for at forøge dem, formindske Pengenes Masse, der, som sagt, er og maa vedblive at være væsenlig Kreditmidler. Man maa bestemt skelne mellem Indflydelsen i længere og i kortere Tid. Jeg vil ikke her tale om Forslagene til at indføre Sølvpenge i større Omfang i Cirkulationen (Moritz Levy, Soetbeer, Tietgen og andre); jeg tillægger dem ikke stor Betydning; de tilfredsstiller ingen, heller ikke Interesserne i Sølvlandene eller de ivrige Bimetallister. Jeg ser heller ikke, hvad de vilde nytte. Alt vel overvejet, er smaa Sedler ubetinget at foretrække for Sølvmonter, i al Fald for Befolkninger, der ikke saaledes som Inderne er hindrede i at bruge Sedlerne, fordi de ikke kan læse. Befolkningen foretrækker, naar den er vant dertil, de smaa Sedler; de er i enhver Henseende nemmere. Sølv i Omsætningen har ingen Betydning som national Reserve, i al Fald mindre end Metallet i Bankerne. Før var et af Hovedargumenterne, at Sølvpengene bedre sikrede mod

Forfalskning; men Erfaringen viser, at med Nutidens Teknik er det Sedlerne, der er de sikreste. At Sølv-pengene dog mulig var af en vis Interesse for Sølv-producenter og Sølvspekulanter, er ikke noget Argument af Værdi. De intelligente og ledende Bimetal-lister tale ogsaa alle udelukkende om Vigtigheden af at føje Sølv til som Reserve i Bankerne. Det er med Rette om Basis for Kreditbygningen, man nu taler.

I Længden beror Spørgsmaalet om, hvad der er mest fast, mindst udsat for Forandring, en enkelt eller en dobbelt Møntfod, paa, om man venter en mere kostbar eller en lettere Produktion af de ædle Metaller. Forøges Vanskeligheden og Omkostningerne ved Produktionen, da er den dobbelte Møntfod en større Garanti. Bliver det lettere at frembringe, er den derimod ensbetydende med større Udsathed for Forandring; thi det er den billigste Produktion aaben for alle, der bestemmer Værdien. For nogle Aar siden troede man paa vanskeligere Produktion især af Guld (Prof. Suess), nu paa det modsatte.

I Øjeblikket vilde Sølvets Føren ind med officiel vedtagen Værdi ved Siden af Guldets som Reserve i de store Banker og Middel for fornøden Udjævning i den internationale Omsætning være nyttig for Transaktionerne med de Lande, der endnu beholde Sølv som Maalestok, Kina med fransk Bagindien og Singapoor, Mexiko med et Par af Staterne i Centralamerika, Japan ogsaa, hvis det beholder Sølv, og mulig Peru, hvis det gør Alvor af at indføre en Sølv-basis (hvad der i hvert Tilfælde er mindre sandsyn-

ligt for Columbia og Bolivia). Det er da navnlig den kinesiske Handel, der er Spørgsmaal om.

For det langt vigtigere Spørgsmaal om Metal som Basis for Omsætningen i den øvrige Verden, ser jeg ikke rettere end, at Sølvets Indføren er farlig, snarere vilde formindske Tilliden. Man erindrer den umaadelige Indflydelse, den blotte Frygt for, at Sølvet i Nordamerika skulde fortrænge Guldets som Basis, havde paa Tilstanden dér sidste Sommer; Europa vilde ikke mere have de amerikanske Sikkerheder; som ved et Trylleslag forsvandt Tusinder af Millioner af de Midler, der ellers besørgede Omsætningen; en forøget Mængde af Sedler og især af Metal var en aldeles utilstrækkelig Erstatning; den voldsomste Krise indtraadte, der gjorde Millioner af Mennesker arbejdsløse, og hvis Følger endnu udøve den sørgeligste Indflydelse. Denne Frygt for Sølv-møntfoden, for Foringelse i Værdien af Pengene, paa Grund af den saakaldte Sherman Lov om fortsat tvungent Køb af Sølv ved Regeringen, var ikke den dybere Grund til Krisen. Man se f. Ex. derom Fremstillinger af min Søn i det londonske Bankers' Magazine og i mindre Omfang i A. de Laveleyes Moniteur des Intérêts matériels. Denne Frygt var tilmed ugrundet, som enhver, der kendte Amerika og særlig Karakteren af Clevelands Regering, kunde sige sig selv. Men den gav i hvert Tilfælde Stødet til den forfærdelige Krise og forøgede uimodsigelig dens Intensitet og Voldsomhed, og kun ved energisk og fast Sammenslutning af de store Banker, særlig af dem i New York, ved Udstedelsen af deres i

Fællesskab garanterede Clearing-House-Beviser, lykkedes det at undgaa meget værre Følger.

Naar den blotte ubegrundede Frygt kunde virke saaledes, hvad kan man da ikke vente sig af en virkelig Indførelse af Sølv, selv om den foretages af flere store Stater paa en Gang? Er det ikke sandsynligt, den snarest vilde skræmme Kapitalisterne og hindre Tillidens Tilbagevenden? Det ukyndige Skrig mod Børserne, den skadelige Beskatning af deres Omsætninger, Bestræbelserne efter at indskrænke deres Virksomhed har allerede gjort stor Skade. Man kan altfor let dræbe Hønen, der lægger de gyldne Æg.

Naar jeg undersøger, hvad der burde gøres for at forøge Tillid, Omsætning, Omsætningsmidler og Priser, kommer jeg tvertimod til Foranstaltninger i ganske modsat Retning, Indførelse af Guldmøntfoden, hvor den endnu ikke findes. Det er den største Del af Verden, der endnu ikke har ordenlig fast Møntfod, næsten alle Lande undtagen dem af tevtonisk Race, derunder Nordamerika og de engelske Kolonier og Frankrig. Hele Sydeuropa har faktisk uindløselige Sedler, i al Fald med Undtagelse af Rumænien og Bulgarien, hvilken sidste Stat dog er paa eller over Punktet for Guldets Fordrivelse ved uindløselige Pengesedler, samt Tyrkiet og Ægypten, der har Guld i deres Groshandel. Østerrig-Ungarn har endnu ikke udført sin Reform. Rusland har længe haft Penge nok til at gøre det, men har, med Urette, tøvet. Dets 600 Millioner Rubler i Guld er en ligesaa død Kapital som Italiens 600 Millioner Francs. Hele Syd-Amerika med Undtagelse af Uruguay og Vene-

zuela har uindløselige Papirspenge, blandede i de nordlige Republikker paa Pacifickysten med Sølv. Den indiske Reform med Stræben mod Guldværdi for Sølvrupierne bragt i Stand ved begrænset Udmøntning er endnu ikke gennemført. Mexiko, Kina og Japan har Sølv, der svinger i Værdi, til Skade for udenlandsk Handel, Finanser og Kredit, mere end flere af Landenes uindløselige Seddelmønter. Her i alle disse Lande er Reformer at udføre af den mest umaadelige Betydning ikke blot for dem selv, men for hele den økonomiske Verden, fordi deres Finanser, Kredit, Handel, hele Tilstand, ogsaa udøver den største Indflydelse paa Velstand, Omsætning og Tillid i andre Lande.

Det er ret kuriøst at følge Bevægelsen i disse Lande med daarlige Penge og dermed ogsaa havarede offentlige og private Finanser. De daarlige Penge kunne hjælpe nogle Exportører og Producenter, der selv betale i daarlige og blive betalte i gode Penge; men de skade alle med faste Indtægter og særlig Arbejderne, hvis Løns Højde kun følger daarlig med Forandringer i Pengenes Værdi, og de er især ruinerende for al Kredit og dermed for alle Foretagender, der trænge til fremmed Kapital. Priserne udjævnes hurtigst, saaledes at Exportører og Producenter af Exportartikler dér profitere mindst paa andres Bekostning, hvor den udenlandske Handel spiller en forholdsvis stor Rolle, som i Chili med dets lange Kyst, mindre f. Ex. i det indre Indien. Naar Kursen først synker, er der ingen Ende paa det; alle er bange for at holde paa Pengene; man er paa et nedadgaaende Skraaplan. Det gaar, som

vi saa det i Danmark i Aarhundredets Begyndelse, hvor Falbe-Hansen ogsaa har fremstillet netop de Følger for de forskellige Samfundsklasser, som vi nu se alle andre Vegne.

Det er kuriøst at se, hvorledes Tilliden overalt er lige saa vigtig som Mængden af Penge, der er i Omløb. Med Tilliden stiger Kursen; med alt, der svækker den, falder den. Man ser det, naar man forfølger Rubelkursen i Rusland, Forholdene i Østerrig-Ungarn, i Italien, i Argentina, overalt. Netop derfor er det, at man begaar saa store Fejl, naar man ikke resolut indfører Pari med Guld. Cirkulation af Guld er en Luxus; Pari mellem det og de nationale Penge en Nødvendighed, der ikke kan købes for dyrt. Man bør ikke ville forbedre en dybt sunken Kurs paa de indenlandske Penge; man vilde derved foraarsage ny Revolution, atter gøre Skade; man bør ikke vente et Øjeblik med at gøre dem indløselige efter den Pari, de i Øjeblikket have; det vil i Virkeligheden ikke kræve Guld, snarest give, fordi det vil skabe Tillid; Omsætningen vil kunne bære flere Papirs- eller Sølvpenge.

Uafbrudt begaar man de samme Fejl, hvis ødelæggende Virkninger paavistes i vore Fædres Tid. Østerrig-Ungarn samler Masser af Guld sammen, meget mere end nødvendigt for at skabe Pari, men spilder Tid og Kræfter med det fuldstændig ligegyldige Arbejde at ombytte sine uskadelige smaa Sedler med Sølv, medens det samtidig selv ødelægger Kursen, skaber Agio paa Guld mod indenlandske Penge, ved at købe Guld mod Sedler og derved forøge Massen af uindløselige Papirspenge, idet man

tillige ved en forholdsvis lav Diskonto opmuntrer til indenlandsk Spekulation i og Køb af Statspapirer og derved ogsaa bidrager til at forøge Agioen paa Guld. Agioen stiger ved de let paaviselige Fejl og truer med at ødelægge Kredit og Pengereform, indtil Ministeriet Pleners Komme atter giver Kapitalisterne mere Tillid til, at man for Alvor og paa rette Maade vil gennemføre Reformen. Man hører under dette i Wien og i Budapest akkurat de samme Taabeligheder, som Ricardo i Aarhundredets Begyndelse maatte bekæmpe i England, at man skulde give alle de Laan til moderat Diskonto, som Landets Forretninger krævede; saa kunde der umulig komme for mange Penge i Omløb; Agioen skyldtes udelukkende Udlandets Forhold; det var Guldet, der steg i Pris. Man behøvede kun at gentage Ricardos Argumenter, der var fuldkommen rigtige, med Hensyn til at indskrænke den omløbende Pengemængde og at forhøje Diskontoen, under et System af uindløselige Penge, som anvendtes forkert senere (Currency- og Banking Diskussionen) som Argument mod Udstedelse af altid gode og indløselige Penge.

Men yderst kuriøst er det, at Englænderne selv have begaaet samme Fejl i Indien. De have set, hvad Ulykker der er anrettet ved for stor Udstedelse af slette Penge i Portugal, i Spanien ved Statens Benyttelse af Bankens Sedler, i Italien i Sammenhæng med Spekulationerne i at hæve og holde Statsobligationernes Værdi, i Argentina, i Grækenland og mange andre Lande, ogsaa ved Sølvhistorierne i Amerika. Denne Reform i Indien, Holden af Sølvrupiens Værdi mod Guld ved at begrænse dens Ud-

møntning, er fuldstændig rigtig. Jeg har selv anbefalet den Aar og Dag, før den omsider vedtoges. Men den er udført inderlig slet. Lord Landsdownes Regering i Indien har stadig sét det Rette; Statssekretæren og hans Raad i London har hørt paa City, der aldrig ret har forstaaet det Hele og kun spørger om sin egen Interesse ikke at se Sølvets Værdi forstyrret for meget. Man burde strax have indført en fast Værdi, ikke sat Guld i Omløb, men have gjort Rupierne ombyttelige med Guldbarrer f. Ex. til en Værdi af mindst 10,000 Rupier, saa de ikke kunde gaa i Omsætningen, men saaledes at de, ved at kunne fremme Omsætningen med Udlandet, der, hvor det var nødvendigt at have andet end Pengetegn, altid vilde holde Sølvrupiernes Værdi. Man kunde have opnaaet, ikke ganske, men væsenlig det samme ved at indføre en Minimums-Pris for de Tratter paa Indien, Regeringen sælger i London, Council bills; de indtage en saadan Plads i den internationale Omsætning, at de væsenlig bestemme Vexelkursen mellem Indien og Europa. Man skabte sig en Vanskelighed ved strax at ville forbedre Rupiernes Kurs, sættende den lidt højere end den øjeblikkelige, og man maatte sikkert, især efter Aarstiden, Tiden, som den var med Hensyn til Forholdet mellem Ind- og Udførsel, strax i hvert Tilfælde have holdt nogle af disse Regeringstratter tilbage. Strax havde Bestemmelsen ønsket Virkning paa Rupiernes Kurs; saa vaklede man i London med Hensyn til Spørgsmaalet om at holde Tratterne; saa gav man atter delvis efter for Forlangendet fra Kalkutta og holdt Prisen, om end noget lavere end den først tilsigtede;

da saa Udførselstiden kom, og man ikke troede det nødvendigt, opgav man atter Ævret og lod Tratterne gaa for, hvad Markedet vilde bringe, trods alle Forestillinger fra Kalkutta. Det har Interesse at følge dette Forhold, fordi det er et nyt Exempel paa, hvilken uhyre Indflydelse Tilliden udøver ved Siden af den omløbende Masse. Véd man, at Rupiens Kurs bliver holdt, da vil man have baade den og Rupie-Sikkerheder; har man ikke denne Tillid, vil man ikke have dem. At det ikke er lykkedes endnu at hæve Rupiens Pris til det vedtagne Pariforhold til Guld, har efter min Mening denne Aarsag, at man har vaklet. Der kan ikke vel være nogen anden Grund, hvorfor Reformen ikke allerede lige saa vel skulde være gennemført i Britisk Indien, som det er lykkedes at gennemføre den i hollandsk Indien med dets 25 Millioner Mennesker, hvor en Cirkulation udelukkende af Sølv nøje følger Guldværdien. Der kunde tænkes forskellige tekniske Vanskeligheder, Lensfyrsternes Møntninger, Falskmønteri m. m.; men efter de Detailler, der i London er meddelt mig af høje Embedsmænd fra Indien, maa jeg antage, at alt i denne Henseende er i Orden; Regeringens Vaklen i London er vistnok den væsenlige Hindring. Denne Vaklen skader ogsaa Krediten i Indien og har bidraget til at skabe en Diskonto, der har nærmet sig Krisepunkt. Saa forlanger de kloge Folk i London, at Skatkamrene i Indien skal sætte de Rupier i Omløb, der er ophobet i dem, fordi man har solgt færre Tratter i London end sædvanlig, og derved atter mere forstyrre Værdien og hindre Tillid; ganske det samme, de godt kunne se som Fejl hos de finan-

sielt og monetært havarerede Stater lige som ogsaa under Sølvpolitiken i Amerika. Hvad de skulde gøre, er at sælge Sølv som Sølv, ikke som Rupier, for saa atter at vinde den Pariforskel, de herved maatte tabe, ved ny Udmyntning, saasnart Omsætningen senere kan taale flere Rupier. Jeg fortæller dem, at de glemme, hvad dog David Hume saa klart paaviste allerede for snart 150 Aar siden, Forskellen mellem Kapital og Penge; det ene, at sælge Sølv i Barrer, vil forøge Kapitalen; det andet, at give Rupier ud, vil nedsætte Pengenes Værdi.

Naar man i det enkelte forfølger de daarlige Pengelandes nyeste Historie, ser man ofte den direkte Indflydelse af Udgivelsen af for mange uindløselige Penge, i Brasilien, i Portugal, ved Statens Forhold til Banken i Spanien. Men lige saa ofte eller endnu hyppigere fortælle Fakta os, hvorledes Tilliden, den ubetingede Soliditet, den overalt fuldt anerkendte Værdi af det, der danner Pengesystemets Basis, er det første og sidste. Tilliden er Basis mere end Massen. Og se, her, for alle disse Lande, er Reformer at foretage: Indførelsen af en fast Basis for Pengene, der vil være af den største Betydning, ganske anderledes vigtig end Bimetallismen, for Omsætning, Kredit, Produktion. for Velstanden i alle Lande, fordi alle Lande nu er solidariske, som man saa sørgelig har faaet at se ved Kriserne i Argentina, de Forenede Stater, Italien o. s. v. At gøre det koster kun god Logik og sund Sans, Artikler, der unægtelig synes at være sjældne, saa snart man kommer til Spørgsmaalene om Penge. I denne Retning er der noget at gøre, som ubetinget vilde være

ensbetydende med en øjeblikkelig uhyre Forøgelse af Krediten og dens Former, af Penge og Priser. Indførelsen af virkelig gode Penge er saa vigtig, at den i den økonomiske Verden kan sættes ved Siden af Indførelse af Handelsfrihed.

Danmark har nu ingen Indflydelse paa Ordningen af Verdens Pengeforhold. For vort eget Vedkommende maa vi være glade for den skandinaviske Møntreform, der friede for Vanskeligheder, andre Lande senere have lidt under. Vi behøve ikke at fortryde, hvad vi da besluttede. Afdøde Moritz Levy havde stor Fortjeneste af den resolute Maade, han gennemførte den paa, og sparede Danmark mange Penge ved rettidigt Salg af dets Sølv, medens store og umaadelig kostbare Fejl i den Retning blev begaaet i de fleste andre Lande, af Bismarck, især da han i 1879 gav efter for Agrarerne og med Tab af vel et Par Hundreder Millioner Kroner standsede Sølvsalget, af Frankrig paa en Maade, som kun kan bæres ved dette Lands vidunderlige folkelige finansielle Kraft. I Danmark er der i denne Retning intet at beklage, kun Anledning til Tilfredshed.

Hvad der i Danmark bør gøres for at hæve Produktion, Priser, Værdier og Velstand paa god Maade, ved man jo godt. Jeg skal ikke dvæle ved min individuelle Mening om Muligheden af at gøre hele Landet til en stor Frihavn, et monarkisk Hamburg, som Hamburg var det før dets Indlemmelse i det tyske Toldgebet, en Mulighed, som kun faa Landes finansielle Forhold tilbyder. Det er derimod den rene Taabelighed at tro, at Toldbeskyttelse skaber Efterspørgsel. Den Mand, der gør noget

Nyttigt, som Sløjdscolelærer, Mejerist eller ved hvad som helst, er lige saa nyttig som Køber, eller rettere langt nyttigere, end den toldbeskyttede Person, som Landet ofte stod sig ved at betale lige ud for intet at bestille, fordi dette i hvert Tilfælde vilde være mindre Tab end det, der nu finder Sted ved Toldbeskyttelsen og det derved fremlokkede uproduktive Arbejde. Men i ethvert Tilfælde er og bliver Agerbruget Landets Hovederhverv. Vi véd alle, hvad der her er naaet ved Smørret og Flæsken, hvis Produktion og Udførsel jo vedbliver at stige trods alle Profetier om det modsatte. Vi har derved udført delvis det samme, England gjorde i de før dets Agerbrug vanskelige Tider efter 1847. Der er endnu uendelig meget at gøre i Retning af bedre Køer, Rodfrugter, bedre Græsning og meget mere, om hvilket vi jo i al Fald ved ganske god Besked. Her er de solide Fremskridt. I finansiell Retning er det muligt, noget kunde udrettes paa den af Hein antydede Maade, ved Udstedelsen af ensartede Hypothekobligationer. Selv de skandinaviske Staters offentlige Laan er for smaa for de udenlandske Markeder. Naar man færdes mellem Udlandets Finansmænd, faar man noget derom at høre. Man véd nu meget godt Besked om de skandinaviske Landes Soliditet paa Grund af Klima, Folkekarakter, politiske Stilling; men storartede ensartede Former er en nødvendig Betingelse for ret at kunne benytte det store, udenlandske Marked. En Besparelse af $\frac{1}{4}$ eller snarere $\frac{1}{2}$ pCt. paa alle Prioritetslaan var ikke at foragte.

Jeg tilstaar, jeg er blevet forbavset ved at se, at Agrarforeningen nu vil til at studere de tyske

Agrarers Fordringer som Exempel til Efterfølgelse. I tidligere Tid havde man i Danmark en ganske god Forstaaelse af den tyske Aands Mangler. Jeg siger ikke dette, fordi jeg ønsker, man ikke skulde lære af vore sydlige Naboer. Men særlig de tyske Agrarer er af det Onde. Det er en ny Form for det værste af den gamle Junkeraand, den, som gav Bismarck alle hans slette Egenskaber, hans Fordomme og hans Vildfarelser. Denne Retning stemmer heldigvis ikke med Smagen hos vor Bondestand, og den burde heller ikke tiltale vore Herremænd. De tyske Agrarers Tænkemaade kender ikke til Frihed, heller ikke synderlig til Billighed; thi deres Fordringer, ved Toldbeskyttelse, direkte Skatter, overalt, gaar nærmest ganske simpelt ud paa brutalt at tage fra andre, fra hele Samfundet og særlig fra de mindst bemidlede.

Men fremfor alt forbavser det mig at se de tyske Agrarers Bimetallisme holdt op som det, der skal hjælpe. Sæt, at man vedtager det nuværende Forhold til Guldet. I Længden kan den da kun udøve en højnende Indflydelse paa Priserne, af mere end tvivlsom Karakter, hvis Produktionen vedblivende vil blive lettere og lettere. I Øjeblikket vil dens Virkninger meget afhænge af Maaden, paa hvilken den bliver indført. Lad os endog sætte, at den ikke vil vække Mistillid, forstyrre Krediten og forringe Priserne. Med Bankernes Rigdom paa Midler, som Øjeblikkets Forhold i det Hele er, er det dog i ethvert Tilfælde vanskeligt at se, at den i Øjeblikket kan hæve Krediten, forøge Tilliden, Forretningerne og Priserne.

Praktisk set er Bimetallismen snarest kun et Fantom, udenfor den solide Virkelighed. Efter al Sandsynlighed er det kun en Lygtemand, som de, der skulde vide bedre, ikke burde stille op til at blænde Folket.

Paris, Maj 1894.

N. C. Frederiksen.
